

КВАЗИРЕАЛІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ПРОБЛЕМИ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ТА КУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ

Уявний світ героїв художньої літератури слугує своєрідним тлом для зображення тих чи інших соціально-економічних, політичних, культурних та інших процесів суспільства. Саме художня література здатна запропонувати певну альтернативу існуючим проблемам соціуму вустами героїв чи створити новий вигаданий світ із кращими умовами життя.

Мета дослідження полягає у виявленні прикметних рис науково-фантастичної літератури та визначенні способів перекладу специфічних термінів творів цього жанру, відомих як квазіреалії.

Наукова фантастика – це той жанр, у якому поєднується реальне із нереальним, що продукується крізь призму індивідуального світосприйняття автора. У творах наукової фантастики події мають місце у далекому майбутньому на тлі незвіданих досягнень та явищ: подорожі у космосі, вміння літати та телепортуватися, подорожі до далеких планет. Автор фантастичного твору використовує наукові відкриття, які адаптує відповідно до свого задуму твору, а тому у художніх творах наукової фантастики часто-густо присутні незвичайні предмети, пристрої, предмети одягу, предмети побуту тощо. Все це разом покликане привернути увагу до ймовірного поширення нового способу життя, гострих питань, або ймовірних наслідків людської діяльності та запропонувати їх вирішення.

Отже, наявність у художньому творі науково-технічних ідей та відкриттів є прикметною рисою науково-фантастичної літератури, через які можуть виникати певні труднощі при передачі твору оригіналу мовою перекладу. Варто зазначити, що переклад – це відтворення тексту оригіналу мовними засобами іншої мови, зберігаючи єдність змісту та форми [5, с. 6]. Л. С. Рабійчук, А. О. Наконечна вважають, що перекладачеві вдається досягти вищезазначеної єдності за допомогою цілісного відтворення художньої концепції автора тексту оригіналу, дотримуючись стилістичної тональності у мові перекладу. Це стає можливим здійснити не тільки за допомогою зіставлення формальних відповідників, але й за допомогою зіставлення функцій різних мовних засобів. Таким чином, перекладач, перш за все, має прагнути до функціональної, а не формальної відповідності оригінального твору [там само].

Оскільки процес перекладу відбувається не тільки за допомогою складного перетворення мовних одиниць, але й з урахуванням різноманітних культурних аспектів, задуму автора, епохи написання твору, традицій та настанов, то перекладач повинен враховувати перелічені особливості у перекладі твору. У художніх творах при перекладі можуть зустрічатися так звані лакуни, або національно-специфічні особливості лінгвокультурного соціуму [6, с. 321]. Лексика такого характеру має нетипове звучання, може викликати почуття чужого та незрозумілого елемента. О. О. Селіванова наполягає на тому, що поняття «лакуна» є синонімічним до безеквівалентної лексики, всупереч загальноприйнятій концепції про те, що не завжди

лакуни можуть належати до безеквівалентної лексики. Іншим синонімом до «лакуни» є «реалія». С. Влахов та С. Флорін пропонують поділ реалій за певними критеріями на тематичні групи за національними ознаками та формулюють найбільш поширені та вживані способи передачі таких лексичних одиниць, а саме транскрипцію/транслітерацію або власне переклад, тобто використання кальок, заміни реалій, приблизний переклад, контекстуальний переклад [1, с. 78].

У науково-фантастичних творах використовуються квазіреалії, що становить значні труднощі при перекладі. Перекладач повинен не тільки врахувати специфіку сюжету, ідіостиллю, але й відтворити вигаданий фантастичний світ, у якому задіяно значну кількість квазіреалій так, щоб у читача не виникало жодного сумніву у його адекватності. Найбільшої популярності наукова фантастика набула у англійських країнах у післявоєнний період після Другої світової війни. Саме у цей час побачила світ значна кількість художніх творів жанру наукової фантастики, а також критичних публікацій, які займалися аналізом та тлумаченням науково-фантастичних творів [2, с. 124]. Із моменту появи досліджуваного жанру науковий елемент виконував головну функцію сюжету твору, оскільки саме наукове явище мало вплинути на майбутнє планети, життя людей тощо. Автори щедро змальовували неймовірні блага пропонованого фантастичного винаходу. Проте згодом, художній фантастичний елемент почав поступатися емоційно-психологічному напруженню сюжету на тлі науково-фантастичного прогресу. Така ситуація виникла через те, що згодом значна кількість фантастичних теорій почала втілюватися у життя та втратила свою актуальність. Через брак знань або інформації нові «фантастичні» теорії стають непопулярними, оскільки вони повинні мати наукове обґрунтування попри художній замисел. Іншими словами, фантазії письменників не встигали за науково-технічним прогресом. У такий спосіб відбувається поступове нівелювання науково-фантастичного жанру [там само, с. 125].

Поняття «квазіреалія» виникло завдяки поєднанню латинського префікса – «quasi» – «квазі-», що має значення «уявний, несправжній» та терміну «реалія». На думку В. П. Конецької цей термін позначає реалії, що мають одночасно схожість у зіставних культурах за ключовими ознаками, та відмінність за другорядними [3, с.62]. У дослідженні Ю. Є. Черніциної йдеться про те, що квазіреалії є специфічними лексичними одиницями, що пов'язані із жанром наукової фантастики, змальовують можливі наукові та технічні досягнення та мають описи навколишнього середовища ірреального світу [2, с. 49]. Отже, підсумовуючи вищезазначене, квазіреалії – це явища культури уявного світу, а саме літературних творів жанру фентезі та фантастики, для яких роль реалії є жанротворчою та визначальною. За допомогою квазіреалії автор твору створює уявний світ, який передає авторське світобачення та сприйняття дійсності [там само].

Перекладаючи твори наукової фантастики, фахівець повинен встановити семантику елементів лексико-семантичного контексту. Для цього здійснюється доперекладацький аналіз та декодування нових лексичних одиниць. Перекладач науково-фантастичних творів повинен мати гарну уяву, щоб вміти продукувати нові реалії мовою перекладу. Нові поняття можуть утворюватися від загальноживаних, набуваючи нового значення, тобто утворення семантичних неологізмів. Інший варіант

номінації квазіреалій у перекладі є застосування оказіоналізмів, тобто лексичних одиниць, що набувають нового контекстуального значення [4, с. 49].

У роботі з перекладом квазіреалій перекладач має справу із певними труднощами. Перша проблема – це відсутність еквівалента через відсутність у мові перекладу позначеного явища. Інша трудність – це потреба передати специфіку та колорит квазіреалії, зберігаючи її предметне значення. Більш того, художня реалія може містити національний та історичний імпліцитний зміст. Отже, враховуючи характерні риси перекладу квазіреалій, їх слід передавати за допомогою транскрипції та перекладу.

Перший спосіб перекладу, транскрипція, полягає у використанні квазіреалії із максимальним фонетичним наближенням до її фонетичної форми графічними засобами. Добір відповідника квазіреалій можна здійснити у тому випадку, коли переклад за допомогою транскрипції не можливий. Переклад квазіреалій відбувається за допомогою неологізмів, а це калькування, напівкалькування, освоєння, використання семантичного неологізму. Квазіреалії також можуть передаватися за допомогою заміни однієї реалії іншою, застосування приблизного перекладу, тобто гіперо-гіпонімічної трансформації, функціонального аналогу, опису, контекстуального перекладу.

Отже, квазіреалії – це різновид безеквівалентної лексики, яка викликає значні труднощі при перекладі художніх творів наукової фантастики, передача якої вимагає ретельного доперекладацького аналізу, глибокого розуміння творчості автора, чудової уяви перекладача та загальної обізнаності у загальноприйнятих та наукових поняттях. Квазіреалії науково-фантастичних творів зображують ірреальні предмети та явища та перекладаються за допомогою транскрипції або перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереводимое в переводе. М. : Международные отношения, 1980. 342 с.
2. Карачун Ю, Півень Ю. Квазіреалії як невід’ємна частина науково -фантастичного тексту та проблеми їх перекладу (на матеріалі перекладів творів Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом», «Серпень 1999: Гості з Землі», «Лютий 1999: Ілла» та «Серпень 2026: Дощі випадають» українською мовою) // Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство. Вип. 56, том 2. 2022. С. 122–129.
3. Конецька В. П. Лексико-семантична характеристика мовних реалій. Велика Британія, 1978. 486 с.
4. Пушкар Т. М., Трофимець А. Ю. Переклад творів жанру наукової фантастики українською мовою // Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу с. 65–67. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/35426/> (Дата звернення: 07.11.2025)
5. Рабійчук Л. С. Теорія перекладу: навчальний посібник. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2017. 224 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава: Довкілля. К, 2008. 712 с.